

ATENEU DE FABRICACIÓ

MESURA DE GOVERN

Juny 2016

ATENEUS DE FABRICACIÓ
MATERIALITZEM IDEES, COCREEM EL NOSTRE ENTORN

Districte
de Gràcia

Ajuntament de
Barcelona

Índex:

- 1. Introducció**
- 2. Antecedents**
- 3. L'economia col·laborativa**
- 4. Els Ateneus de Fabricació**
- 5. L'Ateneu de Fabricació de Gràcia**

1.- Introducció

El nou govern de la ciutat de Barcelona vol desplegar i coordinar transversalment en els districtes de la ciutat la Xarxa d'Ateneus de Fabricació, un projecte estratègic de participació ciutadana que és de baix a dalt, i que es basa en els preceptes de la innovació social i l'Economia Cooperativa, Social i Solidària (ECSS).

En els últims anys alguns sectors de l'economia globalitzada canvien les dinàmiques de funcionament, passant d'estructures piramidals de centralització del poder i canals llargs de distribuïdors i intermediaris, a estructures en xarxa, distribuïdes, col·lectives, ubiqües i més democràtiques. Aquestes noves estructures en xarxa configuren una economia col·laborativa emergent, on les persones individuals actuen com a nodes, adoptant un rol productor, actiu, crític, sovint conduent a l'acció i al canvi del paradigma existent.

Un dels sectors que està patint canvis estructurals més profunds és el de la producció de béns i serveis. En l'economia globalitzada del segle XX, cada cop més, la producció es va anar deslocalitzant als països no desenvolupats sota criteris d'eficiència econòmica, sense tenir en compte qüestions relacionades amb el medi ambient i l'impacte ecològic, el comerç local, o l'explotació d'altres cultures.

Com a conseqüència directa d'aquell procés estan aflorant les tecnologies productives digitals i l'ús d'Internet com a xarxa de coneixement global, que combinades amb dinàmiques de cocreació, coinnovació, generació de coneixement distribuït i la cultura del compartir poden contribuir a un canvi de model en els sistemes de producció actual.

2.- Antecedents

El marc estratègic de l'Ajuntament de Barcelona 2012-2015 ja contenia la visió i els objectius de la ciutat en els propers 40 anys: la d'esdevenir una ciutat col·laborativa que treballa per millorar la qualitat de vida dels seus ciutadans i ciutadanes, i la de garantir un desenvolupament social, econòmic i urbà sostenibles. Ambdós objectius es recolzaven en l'ús i la modernització de les tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a una gestió més eficient dels serveis i recursos, i per al desenvolupament de la ciutadania.

Des d'aquest punt de partida, neix el projecte de la Xarxa d'ateneus de fabricació de l'Ajuntament de Barcelona, una iniciativa basada en els preceptes dels *Fablabs* del *Center for Bits and Atoms* del *Massachusetts Institute of Technology* i en el context de la innovació social, és a dir, el que anomenariem Recerca, Desenvolupament i Innovació Social (R+D+I+S), que ha de ser facilitador i dinamitzador del canvi social, econòmic i productiu a la ciutat.

El nou marc estratègic de l'Ajuntament de Barcelona pel mandat 2016-2019 parteix d'una visió que planteja com a objectiu principal aconseguir una ciutat democràtica i justa, que garanteixi i potenciï allò comú, treballant per fomentar, reforçar i promocionar l'Economia Cooperativa, Social i Solidària com una de les eines clau per donar resposta a l'emergència socioeconòmica que viu la ciutat.

Amb la voluntat d'actualitzar el concepte de ciutat intel·ligent aposta per la innovació social, socioeconòmica, ambiental i tecnològica que es posa al servei de la resolució dels problemes reals de la ciutat, i desenvolupa la capacitat de la ciutadania de portar a terme les seves iniciatives en benefici de tots i totes al servei de la sostenibilitat del planeta

Una de les primeres accions del Govern municipal ha estat posar en marxa el Pla de Xoc d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i així com el Pla de Barris, que han de servir per intervenir de forma contundent en aquells barris amb una major concentració de vulnerabilitat social, com ara dèficits urbanístics, baixa qualitat de l'habitatge, manca d'equipaments o necessitat d'activitat econòmica.

Alhora de desenvolupar el projecte de la Xarxa d'ateneus de fabricació pel mandat 2016-2019, es preveu el desplegament de nous serveis als districtes de Gràcia, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí.

3.- L'economia col·laborativa

El model d'economia col·laborativa, es basa més en l'ús que en la propietat, perquè **compartir és un model de negoci, un model de ciutat i/o un modus vivendi.**

El com desenvolupem l'economia col·laborativa als Ateneus de Fabricació és de diverses maneres, però la primera i radical és que, per l'ús dels ateneus (espais, màquines i persones), i en base a la llibertat de coneixement de la ciutadania, s'ha articulat un sistema de contraprestacions, que genera, multiplica, i hibrida persones i projectes.

Rachel Bostman diu que l'economia col·laborativa es resumeix en l'axioma de "allò que és meu és teu, a canvi d'una petita contraprestació".

La contraprestació, pot ser, per exemple, un compromís de suportar el projecte d'algú altre, o pot ser una formació per a les persones usuàries de l'ateneu, o una activitat oberta al territori/públic, o recursos per a l'ateneu o pels projectes que s'hi desenvolupen, o investigació de materials, etc. Tanmateix, la contraprestació sempre suposa la documentació i comunicació del projecte i ha de revertir en les persones usuàries.

La contraprestació, ha de ser tan vestit a mida com el projecte que proposa la persona usuària. I, com que estem parlant d'innovació social poden ser moltes i molt diferents les propostes de contraprestació que es puguin fer.

<p>La contraprestació és el retorn no-econòmic a manera de bescanvi de béns per béns, sense la intervenció de diners, que fan a l'Ateneu de Fabricació, a les persones o a la ciutat, aquelles persones usuàries a qui se'ls ha donat suport a un projecte. Suposa un creixement exponencial dels recursos de l'Ateneu i és generadora d'activitats proposades per les mateixes persones.</p>
--

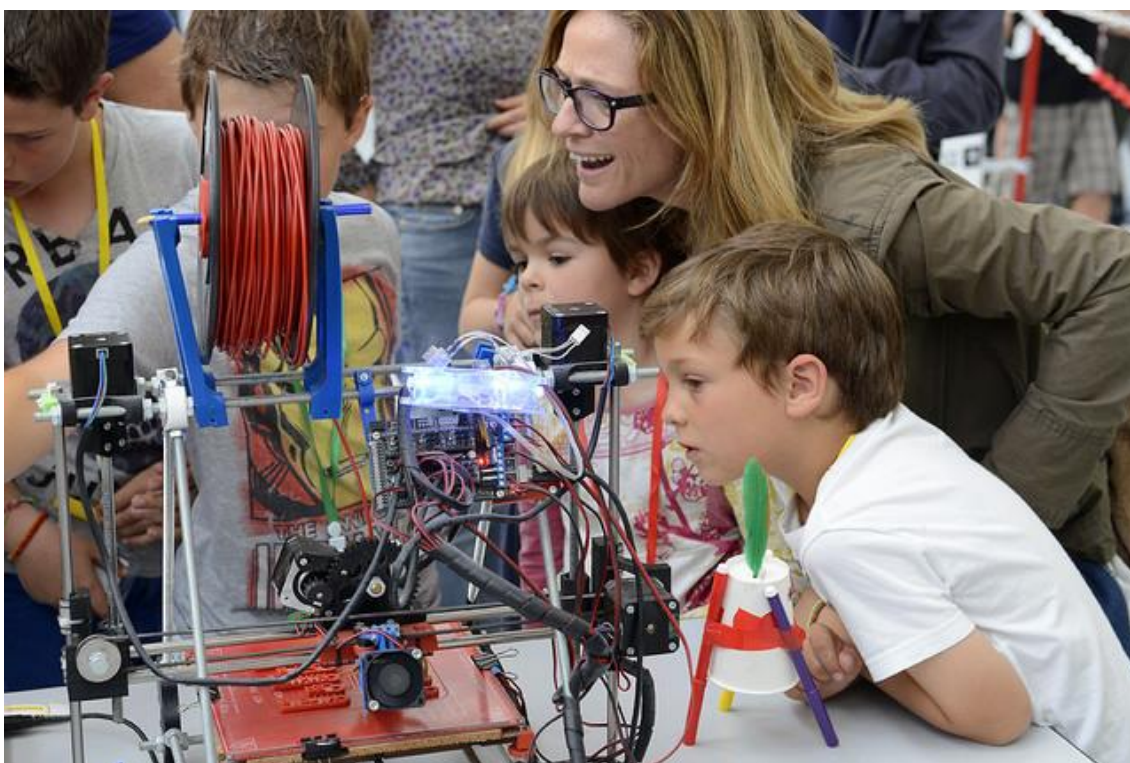
4.- Els ateneus de fabricació

Ateneu va ser el nom de la primera institució pública d'ensenyament a l'antiga Roma on poetes, retòrics i mestres, pagats per l'estat, feien lectura de filosofia, gramàtica i jurisprudència.

A casa nostra, mitjans del segle XIX, es va recuperar aquest mot quan, tant la burgesia com la classe treballadora, creen els seus ateneus per fer-hi activitats culturals, el lema dels quals era: "la cultura com a mitjà per a l'emancipació del poble". Aquestes entitats, amb una llarga trajectòria, història i presència dins la societat catalana, van ser aglutinadores i promotores d'inquietuds perquè facilitaven les relacions entre les persones i afavorien l'intercanvi d'informació i de coneixements.

Al segle XXI un Ateneu de fabricació recull aquesta filosofia i la basteix amb les noves tecnologies digitals. Actualment a la ciutat hi ha tres ateneus de fabricació en funcionament i treballant en xarxa: un al Districte de Les Corts, un al Districte de Nou Barris i un al Districte de Ciutat Vella.

Així, definim els Ateneus de Fabricació com un nou servei públic on les persones aprenen, treballen i col·laboren per fer realitat idees que, alhora, transformen l'entorn i poden contribuir al desenvolupament social.

Els objectius principals d'un ateneu de fabricació són:

- **Apropar la tecnologia i la ciència de la fabricació digital** (i les seves aplicacions) **a tota la ciutadania**: persones, col·lectius, entitats, empreses, escoles i institucions.
- **Desenvolupar models de participació i treball en xarxa**, orientats a la innovació social i al foment de l'economia col·laborativa, que promoguin noves formes de comunicació, d'intercanvi de talent i d'aprenentatge obert i compartit.
- **Donar suport a projectes** que tinguin reversió social i siguin transformadors per a un col·lectiu, per al barri, per a la ciutat o per al món. A canvi d'utilitzar els recursos públics d'un Ateneu de fabricació (espais, màquines i persones) es requerirà una o més contraprestacions.
- **Compartir el coneixement** generat en tots els processos per al màxim aprofitament d'aquests.

Des de la Xarxa d'Ateneus s'impulsen 3 programes de caire genèric:

- **Programa pedagògic**, que és una proposta conjunta amb el Consorci d'Educació de Barcelona que té com a objectiu crear els vincles i l'encaix de la fabricació digital amb el sistema educatiu.
- **Programa de famílies**, que pretén que la tecnologia i les noves formes d'organització s'apreguin en família per poder acompanyar l'infant en el seu desenvolupament experiencial.
- **Programa d'innovació social**, que busca apropar cada Ateneu de Fabricació al seu entorn local més proper, i fer aflorar el talent ocult que hi ha al territori, entre els veïns, les veïnes i les entitats, per tal de millorar la seva qualitat de vida i la cohesió social.

L'excel·lència del projecte dels Ateneus de Fabricació és l'aprofitament de tots els recursos disponibles i la implicació de la ciutadania en tots els processos, la qual cosa suposa, entre d'altres, la conseqüent capacitació de les persones i la millora de la societat en el seu conjunt.

5.- L'Ateneu de Fabricació de Gràcia

El pla de desplegament de la Xarxa d'ateneus de fabricació es fixa en funció del Programa d'Actuació Municipal (PAM), del Pla d'Actuació dels deu districtes de la ciutat (PADs), de les demandes que faci cada un dels Districte/Sector en base als processos participatius i de les aliances socials teixides al territori.

La Xarxa coordina amb el Districte/Sector la promoció i potenciació dels ateneus, fa la compra de màquines, coordina les taules de treball necessàries, i es relaciona amb els agents públics i privats implicats en la creació de cada nou ateneu.

El procediment d'implementació d'un Ateneu de fabricació té en compte els següents requisits i fases:

Fase de definició:

1. Demanda inicial i posicionament del Districte.
2. Traspàs d'informació del projecte ateneus, identificació dels referents del Districte i proposta de l'espai físic on ubicar el servei que pot existir o ser de nova creació.
3. Pressupost per a l'adequació de l'espai: Instal·lacions elèctriques, de comunicació, d'aigua, i d'aïllament dels espais de màquines que generen residus sòlids o gasosos.
4. Realització del pla estratègic i funcional: Que requerirà d'un treball de camp que encapçala el districte, d'explicació del projecte entre les entitats, empreses i ciutadania. Es cerca la temàtica prioritària i de consens entre la ciutadania i l'Administració.
5. Transferència del projecte ateneus i del coneixement tecnològic i social.
6. Elaboració del protocol de coordinació entre la Xarxa d'ateneus i el Districte/Sector corresponent.

Fase de planificació:

7. Pressupost i compra de màquines i equips. Que es realitza conjuntament amb l'Àrea d'administració, i seguint les premisses de la Direcció i l'assessoria tecnològica. Des del Departament de la Xarxa s'haurà de comptar amb el pressupost d'inversió necessari per a la compra de les màquines de control numèric i dels equips informàtics que estiguin definits en el pla estratègic i funcional del servei.
8. Posada en marxa de màquines i equips. Des del districte s'haurà de comptar amb el pressupost necessari per a la posada en marxa de les màquines de control numèric i dels equips informàtics que s'instal·lin en el servei.

Fase de gestió:

9. Treballar la Xarxa.
10. Compartir l'estratègia del projecte.
11. Executar els programes pedagògic, innovació social i famílies.
12. Impulsar l'apropament de l'ateneu al seu entorn, fent aflorar el talent ocult que hi ha al territori, entre els veïns, les veïnes i les entitats.

13. Promoure el treball interdisciplinari i intergeneracional entre les entitats i col·lectius del barri.
14. Garantir el procés de connexió a Quark.
15. Executar les directrius encarregades per la Direcció de la Xarxa.
16. Avaluació de la fase de definició.
17. Comprometre el pressupost ordinari per a la gestió del servei.
18. Acordar el mínim pressupost imprescindible per poder donar el servei en òptimes condicions.
19. Definir el model de gestió, directa o indirecta. Elaborar els plecs de contractació, tècnic i administratiu, o el conveni de col·laboració, si s'escau, per a la gestió del servei.
20. Coordinació estratègica amb la Xarxa.
21. Seguir els procediments i valors que es manifesten en el Llibre blau dels ateneus (Estructura, itineraris, canals de coordinació, seguiment i avaluació i eines de gestió).

A data d'avui, el Districte de Gràcia ha incorporat en les seves mesures del Pla d'Actuació del Districte (PAD) la creació d'un ateneu de fabricació en el seu territori i en aquesta línia, ja ha treballat diferents apartats de la primera **Fase de Definició**, en concret, cal destacar que s'ha realitzat el **Pla Estratègic**.

5.1. Pla estratègic

Aquest pla té com a objectiu la definició del marc estratègic del nou equipament de l'Ateneu de Fabricació de Gràcia. Aquest marc estratègic ha de recollir l'orientació de l'equipament tenint en compte el seu context social i territorial. Això implica la identificació de les necessitats del territori (entitats, associacions i ciutadania) que es poden treballar des de l'equipament, que s'han de traduir en la definició dels espais, processos i maquinari que haurà de tenir i que són motiu de la següent fase de treball: el Pla funcional.

Aquest pla estratègic s'ha plantejat situant entitats i associacions del districte de Gràcia al centre de gravetat, ja que són elles, juntament amb els professionals que molt sovint també en formen part, els que s'albiren com el motor d'un espai com el que aquí parlem. Tampoc està de més recordar que desenvolupar un pla de suport a l'associacionisme a Gràcia estava en el programa de l'actual govern municipal.

El Pla s'ha concretat amb la realització d'un procés participatiu on s'han realitzat dues sessions de treball en format Espai de debat dins de les convocatòries ciutadanes per treballar el Pla d'Acció Municipal i els Plans d'Acció dels Districtes. Aquestes reunions s'ha convidat a entitats i associacions en funció de 3 eixos de treball: aprenentatge, apoderament i empenedoria.

Les entitats participants en els espais de debat han estat:

- Associació Catalana d'Integració i Desenvolupament (ACIDH)
- AMPA Escola Pau Casals
- AMPA Josep M. Jujol
- Associació d'Artesans de Gràcia
- Casal Corpus Teatre
- Centre Cívic el Coll
- Experimentem amb l'Art
- Fundació Festa Major
- Gràcia Territori Sonor
- IED Institut Europeu del Disseny
- Las zonas azules
- Marinva
- Projecte Minerva
- Teixint Connexions

El Pla Estratègic de l'Ateneu de Fabricació de Gràcia ha complementat els objectius propis de la Xarxa així com ha definit nous i diferents objectius:

- Recuperar coneixements, tècniques i materials que s'han anat perdent degut al tancament d'un nombre important d'establiments de referència, artesans i tallers tèxtils del Districte.
- Potenciar la col·laboració entre les associacions, empreses, comerciants i ciutadans.
- Impulsar un espai de cocreació obert i públic on es fomenti la igualtat d'oportunitats.

Així mateix, sense deixar de banda els programes comuns de la Xarxa d'Ateneus abans esmentats: Pedagògic, Famílies i d'Innovació social, el Pla Estratègic de l'Ateneu de Fabricació de Gràcia ha definit les següents prioritats temàtiques:

1. **Col·laboració entre entitats, potenciant l'Ateneu com a punt de trobada transversal** on realitzar activitats de cocreació, de foment de la transmissió de coneixements també a nivell intergeneracional i incubadora de projectes entre associacions.
2. **Generació de complicitats entre els artesans i artistes del districte i l'Ateneu**, aprofitant el potencial existent al Districte d'una forta tradició artesana, artística i industrial.
3. **Donar resposta a un territori amb una diversitat important** ja sigui mitjançant definir subseus de l'Ateneu de Fabricació en altres zones del districte en base a programes específics o a través de la participació activa de l'Ateneu de Fabricació ens els fòrums existents al districte acostant aquest projecte a les múltiples activitats que ja es realitzen als barris.
4. **Foment de la col·laboració amb la Fundació Festa Major**, com a motor creatiu del districte.

5.2. Propostes de projectes de dinamització

En aquestes sessions en el marc del pla Estratègic s'han definit algunes propostes de projectes i accions, com han estat:

- Xarxa de mentors: identificar persones concretes amb coneixement específic útil i representants de les principals activitats culturals i industrials.
- Projecte de recuperació d'eines, materials i processos tradicionals, a través de la figura del mentor i/o generant espais per les històries familiars. Espais on les generacions que han desenvolupat la seva vida professional al districte puguin compartir la seva experiència vital vehiculada a través de la seva feina.
- Treballar juntament amb diferents entitats del districte i la Fundació Festa Major en aspectes de sostenibilitat més enllà del reciclat i reaprofitament. Seria interessant establir col·laboracions amb la Fàbrica del Sol com a Ateneu referent en temes de sostenibilitat i que està desenvolupant un decàleg de fabricació sostenible.
- Projectes conjunts amb la resta d'Ateneus de la Xarxa.

Tal com ja està treballant-se des de la Xarxa d'ateneus de fabricació, cal establir els circuits de coordinació adients entre la xarxa, els ateneus de districte i altres experiències d'iniciativa pública en el territori, amb l'objectiu de promoure conjuntament els valors de l'innovació social i l'economia col·laborativa.

5.3 Ubicació

L'Ateneu de Fabricació del districte s'ubicarà a una antiga nau al carrer del Perill número 8, on abans hi havia hagut una empresa d'arts gràfiques i un parc de jocs infantils. Actualment es troba en desús.

Aquest edifici és una antiga nau industrial entre mitgeres construïda l'any 1910 que ocupa una superfície de 474 m², dels quals 385 m² corresponen a l'edifici i 89 m² a patis. Consta d'un sol cos de proporcions rectangulars, amb una sola planta i coberta inclinada a dues aigües. Es tracta d'una planta diàfana, amb uns lavabos i un petit altell. Tant a la façana principal com a l'interior d'illa hi ha dos petits patis.

Actualment es disposa d'un estudi de patologies ja redactat que descarta problemes severs a l'edifici i a la seva estructura.

5.4. Redacció de l'avant-projecte d'obres

Un altres dels aspectes treballats en la fase de definició és la redacció del projecte d'obres.

El redactor haurà d'incorporar en el projecte d'aquest nou equipament les nombroses innovacions i millores de l'arquitectura, com nous materials que milloren l'estètica i la efectivitat en durabilitat, aïllament tèrmic, aïllament acústic, etc.

També s'hauran de tenir en compte els valors de sostenibilitat, la importància de les emissions zero, la rellevància de la sostenibilitat i el reciclatge, noves tecnologies aplicades a la construcció, software i hardware informàtic destinats a millorar la qualitat de la feina projectual de l'arquitecte i reduir la complexitat, el cost i el temps de la construcció de l'obra.

5.5. Fases de planificació i gestió

Tal com s'indicava en l'inici d'aquest punt, un cop finalitzada la fase de definició, estan previstes les següents fases

- 1) planificació i gestió, que determinaran aspectes tant importants del projecte com l'adequació i les obres de l'espai. Despesa que correspon al districte de Gràcia.
- 2) la inversió i compra del maquinari. Despesa que correspon a la Xarxa d'Ateneus de Fabricació
- 3) la definició del model de gestió

5.6. Pressupost i temporalització de les obres

La despesa prevista per aquesta actuació una obra de gran rehabilitació i les assistències en projecte i obra incloses és de 996.142 euros. Les diferents fases de les obres que corresponen a la redacció, licitació i adequació de l'ateneu preveuen aquesta temporalització:

- Redacció de l'avantprojecte: maig – juliol 2016
- Redacció del projecte bàsic i llicència ambiental: agost 2016 – gener 2017
- Redacció del projecte executiu: novembre 2016 – juliol 2017
- Aprovació inicial: abril-maig 2017
- Exposició pública: maig-juny 2017
- Aprovació definitiva: juny-juliol 2017
- Licitació de l'obra: maig-setembre 2017
- Inici de l'obra: setembre 2017
- Final de l'obra: setembre 2018